

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

“TASDIQLAYMAN”
Farg‘ona davlat universiteti rektori
_____ B.Shermuhammadov
“ _____ ” _____ 2023-yil

CHET TILLAR FAKULTETI
NEMIS VA FRANSUZ TILLARI KAFEDRASI

70230101 - Lingvistika (nemis tili) mutaxassisligi bitiruvchilari uchun
fanlararo

YAKUNIY DAVLAT ATTESTATSIYASI
DASTURI

Bilim sohasi:	200000 – Gumanitar fanlar
Ta’lim sohasi:	230000 – Tillar
Ta’lim yo‘nalishi:	70230101 – Lingvistika (nemis tili)

FARG‘ONA 2023

Ushbu dastur O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2009-yil 22-maydagi 160-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim muassasalari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi to‘g‘risida NIZOM” (hozirga qadar mazkur Nizomga bir necha bor o‘zgartirishlar kiritilgan bo‘lib, 2018-yil 7-noyabrda 26-sonli buyrug‘iga binoan so‘nggi o‘zgarish bo‘lgan)ga asosan ishlab chiqildi.

Mutaxassis chiqaruvchi kafedra Nemis va fransuz tillari kafedrasini bo‘lib, dastur Nemis va fransuz tillari kafedrasining 2023-yil _____dagi ____-yig‘ilishida muhokama qilingan hamda Chet tillar fakultetining 2023-yil _____dagi Kengashida ma’qullangan. Universitet kengashining 2023-yil _____dagi ____-sonli yig‘ilishida tasdiqlangan.

Tuzuvchilar: R.Axrorova - nemis va fransuz tillari kafedrasini mudiri,
filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
M.Qaxxorova - filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Taqrizchilar: M.Umarxodjayev – ADU professori, filologiya fanlari doktori

KIRISH

Mazkur dastur 70230101–lingvistika (nemis tili) mutaxassisligi bitiruvchilarining ikki yil mobaynida ixtisoslik fanlarini o‘qib o‘zlashtirganlik darajasini aniqlash uchun o‘tkaziladigan Yakuniy Davlat Attestatsiyasi sinovlari bo‘yicha ishlab chiqilgan.

2022/2023 o‘quv yilida bitiruvchilarda O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2021-yil 16-iyuldagi 311-sonli buyruqning 8-ilovasi bilan tasdiqlangan o‘quv rejasidagi umumkasbiy va ixtisoslik fanlaridan o‘tkaziladi.

YAKUNIY DAVLAT ATTESTATSIYASI o‘tkaziladigan fanlar tarkibi:

1. Zamonaviy lingvistika
2. Lingvistik tahlil metodlari
3. Qiyosiy adabiyotshunoslik
4. Qiyosiy tilshunoslik
5. Ilmiy va kasbiy faoliyatga yo‘naltirilgan chet tili

ZAMONAVIY LINGVISTIKA O‘QUV FANI BO‘YICHA

Kognitiv lingvistika faniga kirish

Kognitiv tilshunoslik — til va ong o‘rtasidagi munosabatlar muammolarini, dunyoni kontseptuallashtirish va turkumlashtirishda tilning rolini, kognitiv jarayonlarda va inson tajribasini umumlashtirishda, insonning individual kognitiv qobiliyatlari bilan bog‘liqligini va til va ularning o‘zaro ta’siri shakllari o‘rganadigan tilshunoslik yo‘nalishi.

Kognitiv lingvistikaning asosiy tushunchalari. Kognitiv lingvistika yo‘nalishlari

Kognitiv tilshunoslikning hozirgi kungacha aniqlangan kamida quyidagi yo‘nalishlari haqida gapirishimiz mumkin (biz ushbu tendentsiyalarning tipik vakillarini nomlaymiz):

Kulturologik — *madaniyat* elementlari sifatidagi tushunchalarni turli fanlar ma’lumotlari asosida o‘rganish. Bunday tadqiqotlar, odatda, de-fakto fanlararo bo‘lib, faqat tilshunoslik bilan bog‘liq emas, garchi ular tilshunoslar tomonidan amalga oshirilishi mumkin (bu bizga ushbu yondashuvni kognitiv tilshunoslik doirasida ko‘rib chiqishga imkon beradi); bu holda til faqat tushunchalar haqidagi bilim manbalaridan biri sifatida ishlaydi (masalan, kontseptsiyani tavsiflash uchun ushbu tushunchani nomlovchi so‘zning etimologiyasi haqidagi ma’lumotlardan foydalaniladi);

lingvokulturologik — til birliklari tomonidan milliy til madaniyatining elementlari sifatida atalgan tushunchalarni milliy qadriyatlar va ushbu madaniyatning milliy xususiyatlari bilan bog‘liq holda o‘rganish: „tildan madaniyatga“ yo‘nalishi;

mantiqiy — tushunchalarni ularning lingvistik shakliga bevosita bog‘liqliksiz

mantiqiy usullar bilan tahlil qilish;

semantik-kognitiv — tilning leksik va grammatik semantikasini tushunchalar mazmuniga kirish vositasi sifatida, ularni til semantikasidan kontseptsiya sohasiga modellashtirish vositasi sifatida o‘rganish;

falsafiy va semiotik — belgining kognitiv asoslari o‘rganiladi.

Konsept - Kognitiv lingvistikaning asosiy tushunchasi sifatida

Zamonaviy tilshunoslikning dolzarb mavzularidan biri bu –konseptdir. Bu termin kognitiv tilshunoslik va lingvokulturologiyaning muhim kategoriyalaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada konsept mavzusining ushbu ikki soha o‘rganilishi tadqiqqa tortiladi. Konsept atamasi kognitiv tilshunoslik va lingvomadaniyat uchun ham umumit atama bo‘lsada, ikkala fan uchun ham ikki xil tushunchani anglatadi.

Kontsept tushunchasi va uning strukturasi. Konsept turlari va tahlil qilish metodlari

Konseptlar lingvokulturologiyaning asosiy tushunchasi sifatida o‘rganilgan u orqali olam lisoniy manzarasining asosiy birliklari talqin qilingan. Shuningdek, konsept va tushunchaning farqli tomonlari bir qancha kognitiv tilshunoslik bilan shug‘ullangan olimlar ishlari misolida taqqoslangan. Konsept hisoblangan lug‘aviy birliklar miqdori, borliqning madaniyat uchun dolzarb va ahamiyatli bo‘lgan, o‘z ifodasi uchun katta miqdordagi til birliklariga ega, maqol va matal, nazmiy va nasriy matnlar mazmunlaridan iborat hodisalarni o‘zida mujassam etgan konsept tahlilga tortilgan.

Kontseptuallashtirish va kategoriyalash masalalari

Kognitiv lingvistikani qiziqtirgan bilishning aspektlariga quyidagilar kiradi:

Konstruktiv grammatika va kognitiv grammatika;

Kontseptual metafora va kontseptual chalkashlik;

Kontseptual tashkilot: toifalarga ajratish, metonimiya, ramka semantikasi va ikoniklik.

Kognitiv tilshunoslik generativ tilshunoslikka qaraganda ko‘proq bu sohalarni bir butunga birlashtirishga harakat qiladi. Kognitiv tilshunoslik terminologiyasi hali to‘liq o‘rnatilmaganligi sababli, bu nisbatan yangi tadqiqot sohasi bo‘lganligi sababli, shuningdek, boshqa fanlar bilan aloqalar tufayli qiyinchiliklar yuzaga keladi.

Konseptual metafora va konseptual integratsiya nazariyalari

Tilshunoslikda metaforalar talqiniga bo‘lgan munosabat ushbu fan rivojlanishining chuqur ildizlariga borib taqaladi. Ammo zamonaviy tilshunoslik sohalari paydo bo‘lishi bilan bir qatorda ushbu masalaga bo‘lgan yondashuvlar va talqinlar ham o‘zgarib bormoqda. Tilning ma’noviy bezaklari bo‘lmish metaforalar kognitiv hamda lingvomadaniy xususiyatlar tomonidan til materiallari asosida keng tahlil qilinadi.

Lingvomadaniyatshunoslik fanining yo‘nalishlari

Hozirgi kunda xalqlar o‘rtasida iqtisodiy ,madaniy va ilmiy aloqalar yanada mustahkamlashgan. Shunday qilib, aloqalar tilning madaniyat va til bilan o‘zaro bog‘liq ekanligini ko‘rsatmoqda. Madaniyat va tilni tadqiq etuvchi olimlar XX asrdayoq bu sohalarning yangi fanga asos bo‘la olishini anglagan edilar . Ushbu

soha ular tomonidan lingvomadaniyatshunoslik deya nom oldi. Ya'ni til va madaniyatni o'zida mujassamlashtiruvchi zamonaviy tilshunoslikdagi yangi fan. XX asrda ushbu soha uch muammo til, madaniyat va inson shaxsiyati orqali tadbiq etila boshlandi. Maqsad til va madaniyat haqidagi bilimlarni faollashtirish edi.

Freym nazariyasi va freym analizi

Freym kognitiv tilshunoslikning asosiy tushunchalaridan biri bo'lib, uning maqsadi tilning kognitiv funksiyasini aniqlashdir. Olimlarning katta qiziqishiga qaramay lingvistik tadqiqotlarda ushbu atamaning doirasi va faol ishlatilishini tan olish kerakki, "freym" tushunchasi hali aniq talqin, ta'rif, o'rganilayotgan hodisaning barcha tomonlari va jihatlarini qamrab oladigan va o'z ichiga oladigan, zamonaviy tilshunoslikda freymni o'rganishning aniq metodologiyasi mavjud emas.

Kognitiv metafora nazariyasi

Zamonaviy kognitiv fanda metaforaga tushuntirish, baholash, qabul qilish va idrok etish kabi psixik jarayonlarning asosi sifatida qaraladi. Inson metafora yordamida o'z fikrini bayon etibgina qolmay, ularning estetik imkoniyatlaridan foydalanadi, shuningdek, metafora bilan fikr yuritadi, ular yordamida o'zi yashab turgan olamni o'rganadi.

Kategorizatsiya va kognitiv modellar

Kognitiv modellar kognitiv arxitektura doirasida ham, ularsiz ham ishlab chiqilishi mumkin, ammo ikkalasini har doim ham osonlik bilan ajratib bo'lmaydi. Kognitiv arxitekturadan farqli o'laroq, kognitiv modellar odatda bitta kognitiv hodisa yoki jarayonga yoki muayyan vazifa uchun xatti-harakatlarni bashorat qilishga qaratilgan.

Prototiplar nazariyasi va E.Roshning konsepsiyasi

Prototiplik nazariyasi kognitiv tilshunoslikda so'zlarni guruhlariga ajratish usuli hisoblanadi. Bu nazariyaga ko'ra, konseptual toifadagi so'zlarning ba'zilari boshqalariga qaraganda umumiyroq ma'noga egadir. Boshqacha qilib aytganda, tildagi har qanday tushunchaning aniq ma'no-mohiyatini ifodalab beradigan eng maqbul konsepsiyasi bo'ladi.

Konseptual taxlil metodlari

Konseptual tahlil—tarqatish, yozish, tekshirish, surishtirish, hal qilish, ochish degan ma'nolarni bildirsada, unga quyidagicha munosabat bildirish mumkin: tahlil, murakkab tafakkur operatsiyasi hisoblanib, uning yordamida predmet va jarayonlar (hodisalar) aniq o'lchov birligiga ega bo'lgan usullar vositasida yaxlit tarzda yoki alohida qismlarini turli belgi va xususiyatlari bo'yicha aloqadorlik darajasini belgilab beradi.

Lingvomadaniyatshunoslik fanining asosiy tushunchalari

Antropotsentrik tilshunoslikning yetakchi yo'nalishlaridan biri hisoblangan lingvokulturologiya (lot. lingua – til + lot. cultura – ishlov berish + yun. logos – ta'limot) tilshunoslik, madaniyatshunoslik, etnografiya, psixolingvistika sohalari hamkorligida yuzaga kelgan, tilning madaniyat, etnos, milliy mentallik bilan o'zaro aloqasi va ta'sirini antropotsentrik paradigma tamoyillari asosida o'rganuvchi sohadir. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, mazkur soha XX asrning so'nggi choragida shakllandi, "lingvokulturologiya" termini esa

V.N.Teliya rahbarligidagi Moskva frazeologik maktabi tomonidan olib borilgan tadqiqotlar bilan bog'liq ravishda paydo bo'ldi.

Lingvomadaniy birliklar

Lingvomadaniy birliklar dastlab bitta semiotik tizimga - tilga tegishli bo'lmashligi, balki madaniyatning turli bo'limlarida: afsonalar, marosimlar, marosimlar, xurofotlar, stereotiplar, nutq xatti-harakatlarida va hokazolarda mujassam bo'lishi juda muhimdir. terminologik tizim, bu uning ikkita tarkibiy fanlari - tilshunoslik va madaniyatshunoslik yig'indisi natijasi bo'lmaydi.

Lingvokulturema va logoepistika

Lingvokulturemalarga madaniyatning biror bo'lagini aks ettiruvchi so'zlar, frazeologik birliklar, so'z birikmalari, gaplar, paremiyalar, murakkab sintaktik butunliklar, matnlar va hokazolar kiradi. Lingvokulturema mazmun va ifoda planiga ega, ifoda plani yuqorida ko'rsatilgan birliklar, mazmun planini esa o'sha birliklarning semantikasi tashkil qiladi.

Lingvokulturema va konsept tushunchalari

"Lingvokulturema" tushunchasi qiyosiy tilshunoslik uchun foydali, "zero til - madaniy fakt, biz meros qilib oladigan madaniyatning tarkibiy qismi va ayni paytda qurol hamdir. Xalq madaniyati til orqali verballashadi, aynan til madaniyatining tayanch, asosiy tushunchalarini harakatga keltiradi.

Ta'lim tizimida til va madaniyat

Til – millatning ma'naviy boyligi, qiyofasining bir bo'lagi va birdamligi timsolidir. Har bir millat milliy o'ziga xosligi hamda o'z madaniyati bilan boshqa millatlardan ajralib turadi. Bunda, shubhasiz, uning tili ham madaniyatining bir ko'rinishi sifatida namoyon bo'ladi. Darhaqiqat, millat madaniyatining yuksalishi, uning tarixiy an'analari, qadriyatlari, xotirasini namoyon etishda tilning ahamiyati beqiyos. Til madaniyatning ahamiyatli bir bo'lagi sifatida muloqot jarayonida milliy madaniyatni aks ettiradi.

Lisoniy interferensiya

Lisoniy interferensiyaning ko'rinishlari, o'zbek lisoniy hamjamiyatida interferensiyaning voqealanishi, fonetik interferensiya, interferensiyaning muloqot jarayoniga ta'siri

So'zning semantik tarkibi

So'zning semantik tarkibi shu so'zga xos bo'lgan ikki hodisani: leksik ma'no va qo'shimcha ottenkani o'z ichiga oladi. So'zning semantik tarkibiga aloqador bo'lgan mana shu hodisalarni o'rganuvchi soha semasiologiya deyiladi.

Nominatsiya usullari

Nominatsiya (lot. nominatio — nomlash, nom qo'yish, atash) (tilshunoslikda) — nomlash xususiyatiga ega bo'lgan, ya'ni nolisoniy borliq unsurlariga nom berish va ularni ajratib ko'rsatish, ular haqida tegishli tushunchalarni shakllantirish uchun xizmat qiladigan til birliklari — so'zlar, so'z birikmalari, frazeologizmlar va gaplarni hosil qilish.

So'z badiiy obrazlar va timsollarning milliy o'ziga xos asosi sifatida

So'z — tilning narsa-hodisalar, jarayonlar va xususiyatlarni nomlash uchun xizmat qiladigan eng muhim strukturma'noviy birligi; o'z tovush qobig'iga ega bo'lgan, borlikdagi narsalar haqidagi tushunchani, ular o'rtasidagi aloqani yoki ularga

munosabatni ifodalay oladigan, turli grammatik ma'no va vazifalarda qo'llanadigan eng kichik nutq birligi, leksemaning nutqda muayyan shakl va vazifa bilan voqelangan ko'rinishi.

Milliy o'ziga xos leksik birliklar

Har bir til ma'lum bir xalqning azaliy qadriyatlari, an'analari, udumlari, tarixi bilan bog'liq muhim jihatlarni-mentalitetini mujassam etishi bilan o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Ma'lum bir millatda madaniyat belgisi deb qaraladigan ifoda birliklari boshqasi uchun oddiygina muloqot vositasi tarzida namoyon bo'ladi. Ushbu maqolada muayyan maqsadlarda qo'llanuvchi lingvokulturemalar ijodkorning badiiy tafakkur tarzini, millat qiyofasini namoyon etuvchi muhim vosita ekanligi, jumladan, muqobilsiz leksikaning o'zbek millati mentalitetini aks ettiruvchi til birliklari sifatidagi muhim roli Erkin Vohidov dostonlari misolida tahlil qilinadi.

Matn milliy-madaniy aspektda

Matn (lotincha: textus — mato; birikma) — ma'lum moddiy tashuvchiga bog'langan inson fikri; belgilarning umumiy izchil va to'liq ketma-ketligi., „Matn“ tushunchasining ikkita asosiy talqini mavjud: immanent (kengaytirilgan, falsafiy qarashlarga yo'g'rilgan) va reprezentativ (asosan, xususiy munosabat aks etgan). Immanent yondashuv matnda voqelikka xolis munosabat bildirib, uning ichki tuzilishini uchinchi shaxs tomonidan yoritishga e'tibor qaratishni nazarda tutadi. Reprezentativ yondoshuv esa, matnni tashqi voqelik haqidagi ma'lumotni taqdim etishning maxsus shakli sifatida ko'rib chiqishni anglatadi.

Antropologik lingvistika/Etnolingvistika

Lingvistik antropologiya odamlarning va jamoalarning ijtimoiy hayotida til rolini o'rganadigan antropologiya bo'limi. Lingvistik antropologiya tilning shakllanishini qanday shakllantiradi. Til ijtimoiy identifikatsiya, guruhlar a'zo bo'lish va madaniy e'tiqod va mafkuralar yaratishda katta rol o'ynaydi.

Lisoniy kognitiv faoliyatning milliy-madaniy xususiyatlari

Kognitiv faoliyat - til va ong o'rtasidagi munosabatlar muammolarini, dunyoni kontseptuallashtirish va turkumlashtirishda tilning rolini, kognitiv jarayonlarda va inson tajribasini umumlashtirishda, insonning individual kognitiv qobiliyatlari bilan bog'liqligini va til va ularning o'zaro ta'siri shakllari o'rganadigan tilshunoslik yo'nalishi.

Zamonaviy lingvistika fanidan savollar

1. Kognitiv lingvistika faniga kirish
2. Kognitiv lingvistikaning asosiy tushunchalari. Kognitiv lingvistika yo'nalishlari
3. Konsept - Kognitiv lingvistikaning asosiy tushunchasi sifatida
4. Kontsept tushunchasi va uning strukturasi Konsept turlari va tahlil qilish metodlari
5. Kontseptuallashtirish va kategoriyalash masalalari
6. Konseptual metafora va konseptual integratsiya nazariyalari
7. Lingvomadaniyatshunoslik fanining yo'nalishlari
8. Freym nazariyasi va freym analizi

9. Kognitiv metafora nazariyasi
10. Kategorizatsiya va kognitiv modellar
11. Prototiplar nazariyasi va E. Roshning konsepsiyasi
12. Konseptual taxlil metodlari
13. Lingvomadaniyatshunoslik fanining asosiy tushunchalari
14. Lingvomadaniy birliklar
15. Lingvokulturema va logoepistika
16. Lingvokulturema va konsept tushunchalari
17. Ta'lim tizimida til va madaniyat
18. Lisoniy interferensiya
19. So'zning semantic tarkibi
20. Nominatsiya usullari
21. So'z badiiy obrazlar va timsollarning milliy o'ziga xos asosi sifatida
22. Milliy o'ziga xos leksik birliklar
23. Matn milliy-madaniy aspektida
24. Antropologik lingvistika/Etnolingvistika
25. Lisoniy kognitiv faoliyatning milliy-madaniy xususiyatlari

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Maik Philipp, Lese- und Schreibunterricht. A. Franke Verlag. Tübingen, Deutschland, 2013.

Qo'shimcha adabiyotlar

2. Rosenbrock Cornelia., Nix Daniel. Grundlagen der Lesedidaktik. 4., korrigierte und ergänzte Auflage. Schneider Verlag. Baltmannsweiler. 2011.
3. Lenhard Wolfgang. Leseverständnis und Lesekompetenz. Kohlhammer Verlag. Stuttgart. 2013.
4. Philipp Maik. Schreibkompetenz. Komponenten, Sozialisation und Förderung. A. Francke Verlag. Tübingen. 2015.
5. Kast Bernd. Fertigkeit Schreiben. Langenscheidt Verlag. 1999.
6. Westhoff Gerard. Fertigkeit Lesen. Langenscheidt Verlag. München. 1997.

Internet saytlari

1. www.paperball.de
2. www.zeitung.de
3. www.lehrer-online.de
4. www.teachsam.de
5. www.meindeutschbuch.de

“LINGVISTIK TAHLIL METODLARI” O‘QUV FANI BO‘YICHA

Tilshunoslikda tadqiqot usullari va metodologiya tushunchalari.

Tilshunoslik sohasi bo‘yicha bajarilayotgan ishlarda qo‘llaniladigan usullar: qiyosiy, chog‘ishtirma, kuzatuv, pragmatik tahlil, so‘rovnomalar, statistik tahlil, diskriptiv usul, analitik usul, tarixiy-qiyosiy metod va boshqalar.

Til taraqqiyotini o‘rganishda lingvistik metodlarning ahamiyati.

Til taraqqiyotini o‘rganishda lingvistik metodlarning mohiyatini ochib berish va ularning tilning o‘rganishdagi o‘rnini ko‘rsatish.

Tarixiy-qiyosiy tilshunoslik.

Tarixiy-qiyosiy tilshunoslik fanining shakllanish tarixi, soha bo‘yicha bajarilgan tadqiqotlar va ularning mualliflari haqida qisqa ma’lumot berish.

R.Rusk, F.Bopp, J.Grimm, A.Vostokov va boshqa tarixiy qiyosiy metod asoschilari.

R.Rusk, F.Bopp, J.Grimm, A.Vostokov va boshqa tarixiy qiyosiy metod asoschilarining qiyosiy planda olib borgan tadqiqotlari va bu sohada yaratgan asarlarining qisqacha mazmuni.

Diskriptiv usul. XX asrda diskriptiv tilshunoslik.

Diskriptiv usulning mohiyati ushbu usul bo‘yicha bajarilgan ishlarning tahlili. O‘zbek va nemis tilshunosligida diskriptiv usulda olib borilgan tadqiqotlarning o‘rni.

Tilshunoslikda qiyoslash usuli.

Qiyoslash usulining tilshunoslikda shakllanishi, qo‘llanish tarixi va ahamiyati.

F. De Sosyurning lingvistik nazariyasi va metodlarining kelib chiqishi.

F. De Sosyurning lingvistik nazariyasi: Til-sistema ekanligi haqidagi qarashlari, til va nutq dixatomiyasi, nazariyalari haqida qisqacha ma’lumot va struktur tilshunoslikdagi ahamiyati.

Zamonaviy tilshunoslik tendensiyalari va zamonaviy analitik usullar.

Zamonaviy tilshunoslikni an’anaviy tilshunoslik bilan qiyoslash, unga xos bo‘lgan sifatlarni va usullarni sanab o‘tish.

Tilshunoslikda diaxronik va sinxronik analitik usullar.

Diachronik analitik usulning mohiyati va ushbu usul asosida bajarilgan ilmiy tadqiqotlar ro‘yxati va ularning mazmuni.

Sinxronik analitik usulning mohiyati va ushbu usul asosida bajarilgan ilmiy tadqiqotlar ro‘yxati va ularning mazmuni.

M.Qoshg‘ariy, qiyosiy tilshunoslik.

M.Qoshg‘ariyning hayoti va ijodi. „Devoni lug‘ati turk“ asarining mazmuni va uni qiyosiy tilshunoslikda o‘rganilishi.

Tarixiy-qiyosiy metodning kelib chiqishi.

Tarixiy-qiyosiy metoni tilshunoslikda shakllanishi asoslari, shakllanishiga turtki bo‘lgan omillar va olimlar.

Zamonaviy tilshunoslik maktablarida ilmiy uslublardan foydalanish.

Zamonaviy tilshunoslikda mavjud ilmiy maktablar, ushbu maktab vakillari va ularga xos bo‘lgan ilmiy uslublar.

Strukturaviy maktablarda lingvistik tahlil.

Struktur tilshunoslikning shakllanishi. Struktur maktablarning yaratilishi va ularda bajarilgan ilmiy ishlar.

Tarixiy tilshunoslik maktablari, zamonaviy tilshunoslik maktablari.

Tarixiy tilshunoslikning shakllanishi va undagi maktablar. Zamonaviy tilshunoslik va undagi maktablarning shakllanishi.

Antik davrda til usullari.

Antik davr tilshunosligi, ushbu tilshunoslikka xos bo'lgan undagi nazariyalar va ularning mualliflari.

Tarixiy-qiyosiy tilshunoslikda naturalizm va psixologizm (psixolingvistika).

Tarixiy-qiyosiy tilshunoslikning shakllanishi va rivojlanishi. Tarixiy-qiyosiy tilshunoslikda yangi yo'nalishlarning rivojlanishi: naturalizm. Psixolingvistikaning vujudga kelishi.

Yosh grammatiklar maktabi. Glossematika maktabida yaratilgan usullar.

Yosh grammatiklar maktabining asosiy maktabdan ajralib chiqishi. Yosh grammatiklar maktabi vakillari va ularning fanga qo'shgan hissasi. Glossematika maktabi usullarining o'ziga xosliklari, boshqa maktab usullaridan farqi.

Praga tilshunoslik maktabi. Gumbolt tilshunoslik maktabi. Praga tilshunoslik maktabining vujudga kelishi, uning mashxur vakillari. Praga tilshunoslik maktabi ilgari surgan g'oyalar. Gumboldt tilshunoslik maktabining shakllanishi, vakillari. Gumboldt tilshunoslik maktabi usullari va o'ziga xosliklari.

Matn tilshunosligiga kirish.

Matn tilshunosligi fanining tilshunoslikdagi o'rni, shakllanishi, predmeti va maqsadi.

Matn tilshunosligining rivojlanish tarixi.

Matn tilshunosligining rivojlanishidagi ijtimoiy va ilmiy omillar.

Matn tilshunosligining turli yo'nalishlari. Matn grammatikasi.

Matn tilshunosligining turli yo'nalishlarga ajralishi. Matn grammatikasining mazmuni.

Matnga turli xil yondashuvlar.

Matn atamasining mohiyati, uning turli nuqtai nazarlardan talqin qilinishi Mikro- va makromatn tushunchalari va ularning turlari.

Matn semantikasi.

Matn tilshunosligi va semantikaning aloqasi. Matn doirasida ma'noni ifodalanishi, ifoda usullari.

Matn stilistikasi.

Matn tilshunosligi bilan stilistika fanlarining aloqasi. Matnni stilistikada o'rganilishi. Matn stilistikasining shakllanishi.

Matn tipologiyasi. Matn tipologiyasining mezonlari.

Matn turlari. Matnning hajm nuqtai nazardan turlarga ajralishi. Mazmun nuqtai nazardan matnni turlarga ajralishi.

Lingvistik tahlil metodlari fanidan savollar

1. Tilshunoslikda tadqiqot usullari va metodologiya tushunchalari.
2. Til taraqqiyotini o'rganishda lingvistik metodlarning ahamiyati.

3. Tarixiy-qiyosiy tilshunoslik.
4. R.Rusk, F.Bopp, J.Grimm, A.Vostokov va boshqa tarixiy qiyosiy metod asoschilari.
5. Diskriptiv usul. XX asrda diskriptiv tilshunoslik.
6. Tilshunoslikda qiyoslash usuli.
7. F. De Sosyurning lingvistik nazariyasi va metodlarining kelib chiqishi.
8. Zamonaviy tilshunoslik tendensiyalari va zamonaviy analitik usullar.
9. Tilshunoslikda diaxronik va sinxronik analitik usullar.
10. M.Qoshg'ariy, qiyosiy tilshunoslik.
11. Tarixiy-qiyosiy metodning kelib chiqishi.
12. Zamonaviy tilshunoslik maktablariida ilmiy uslublardan foydalanish.
13. Strukturaviy maktablarda lingvistik tahlil.
14. Tarixiy tilshunoslik maktablari, zamonaviy tilshunoslik maktablari.
15. Antik davrda til usullari.
16. Tarixiy-qiyosiy tilshunoslikda naturalizm va psixologizm (psixolingvistika).
17. Yosh grammatiklar maktabi. Glossematika maktabida yaratilgan usullar.
18. Praga tilshunoslik maktabi. Gumbolt tilshunoslik maktabi.
19. Matn tilshunosligiga kirish.
20. Matn tilshunosligining rivojlanish tarixi.
21. Matn tilshunosligining turli yo'nalishlari. Matn grammatikasi.
22. Matnga turli xil yondashuvlar.
23. Matn semantikasi.
24. Matn stilistikasi.
25. Matn tipologiyasi. Matn tipologiyasining mezonlari.

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Maik Philipp, Lese- und Schreibunterricht. A. Franke Verlag. Tübingen, Deutschland, 2013.

Qo'shimcha adabiyotlar

2. Rosenbrock Cornelia., Nix Daniel. Grundlagen der Lesedidaktik. 4., korrigierte und ergänzte Auflage. Schneider Verlag. Baltmannsweiler. 2011.
3. Lenhard Wolfgang. Leseverständnis und Lesekompetenz. Kohlhammer Verlag. Stuttgart. 2013.
4. Philipp Maik. Schreibkompetenz. Komponenten, Sozialisation und Förderung. A. Francke Verlag. Tübingen. 2015.
5. Kast Bernd. Fertigkeit Schreiben. Langenscheidt Verlag. 1999.
6. Westhoff Gerard. Fertigkeit Lesen. Langenscheidt Verlag. München. 1997.

Internet saytlari

1. www.paperball.de
2. www.zeitung.de
3. www.keepschool.de/unterrichtsmaterial/Deutsch/Textfunktionen-842.html
4. www.lehrer-online.de
5. www.teachsam.de
6. www.meindeutschbuch.de

QIYOSIY ADABIYOTSHUNOSLIK O'QUV FANI BO'YICHA

Qiyosiy adabiyotshunoslik fani predmeti, maqsad va vazifalari.

Fanning vazifasi qiyosiy-tarixiy metod va uning asoschilari, asosiy tushunchalari; makro va mikrokomparativistika; Sharq va G'arb adabiy aloqalari, tarjima tanqidi, badiiy matnning qiyosiy tahlili mezonlari kabilar haqida nazariy bilim berish va tadqiqotchilarda adabiy hodisalarni qiyoslash va chog'ishtirish ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat.

Qiyosiy adabiyotshunoslikning paydo bo'lishi.

Qiyosiy adabiyotshunoslik haqidagi dastlabki nazariy qarashlar adabiy jarayonlarning o'xshash va farqli tomonlarini izohlash ehtiyoji tufayli XIX asrning boshlarida Yevropada, XIX asrning ikkinchi yarmida Rossiyada shakllangan. Ilk nazariy komparativistik qarashlar Germaniyada shakllangan. Nemis tarixchisi I.G.Gerder (1744-1803) va buyuk adib I.V.Gyote (1749-1832) tadqiqotlari, ayrim asarlari aynan qiyosiy yo'nalishda yaratilgan.

Klassitsizm davrida qiyosiy adabiyotshunoslikka qarash.

Klassitsizm umuminsoniy hodisa sifatida. Klasitsizming falsafiy asoslari. Klassitsizm psixologik hodisa sifatida: namunaga taqlid masalasi. G'arb va sharq klassitsizmining umumiy xususiyatlari.

Romantizm davrida qiyosiy adabiyotshunoslikka munosabat.

Sharq va G'arb romantizmining estetik mahoratiga ko'ra farqlari va ba'zi umumiyliklar. Yevropada sharq romantizmi tushunchasi, bu tushunchalardagi xato va noxolisliklar. Mumtoz Sharq adabiyotida romantizm. G'arb romantizmining XIX asr Yevropa xalqlari madaniyati maxsuli ekanligi. G'arb romantizmining ijtimoiy va psixologik tabiati.

Gyotening "Jahon adabiyoti" konsepsiyasi va uning ahamiyati to'g'risida.

I.G.Gerder birinchilardan bo'lib e'tiborini Yevropa xalqlari madaniy hayotidagi umumiy jihatlarga qaratadi. Uning g'oyalarini davom ettirgan buyuk adib I.V.Gyote esa fanga «jahon adabiyoti» tushunchasini olib kiradi. O'zining «G'arb-u Sharq devoni»da Sharq va G'arb madaniyatiga xos mushtarak jihatlarni yoritadi.

Germaniyada qiyosiy-tarixiy metodning shakllanishida aka-uka Grimmlarning roli.

Yevropada qiyosiy – tarixiy metodning shakllanishida germaniyalik aka-uka Grimmlar – Vilgelm va Yakoblarning aloxida o‘rni bor. Ularning “Nemis mifologiyasi” kitobida mifologik maktabning nazariy qarashlari bayon etilgan.

Fransiyada qiyosiy adabiyotshunoslikka qarash. Bryunettning fanga qo‘shgan hissasi.

XIX asr oxirlarida – 1890-1891 yillarda Ferdinan Bryunetyer qiyosiy adabiyotshunoslik kursini oliy o‘quv yurti dasturiga kiritishi natijasida XX asr boshlarida Lion, Parij, Strasburgda, keyinchalik Fransiyaning bir qator yirik shaxarlarida qiyosiy adabiyotshunoslik kafedralari ochildi.

Pol Azar va fransuz komparavistikasi.

N.I.Konrad, I.G.Neupokoyeva, P.van Tigem, P.Azar, F.Baldansperje, R.Uellek, E.Kursius, D.Dyurishin, A.Dima singari olimlarning komparativistikaga qo‘shgan xissalari.

Kurt Vaysning komparavistikaga qarashlari

Germaniyada qiyosiy adabiyotshunoslikning rivojlanishi Tyuringen universitetining professori Kurt Vaysning hissasi katta bo‘ldi. 1939 yili zamonaviy Yevropa adabiyoti haqida bir qator olimlar bilan hammualliflikda chop etilgan maqolalar to‘plamida, u milliy adabiyotlarni qo‘shish metodini qo‘lladi.

AQSHda komparavistikaga qarashlar. Irving Rebbit.

AQSHda qiyosiy adabiyotshunoslikning rivojlanishi professor Irving Bebbit XX asr bo‘lag‘asida Kolumbiya i Garvard universitetlarida unga bag‘ishlangan ma‘ruzalar o‘qigan davrdan boshlandi. Amerika komparativizmi ilk davrlarda asosan mahalliy adabiyotga tayandi, chunki Folkner, Xeminguey, Dos Passos ijodi chet ellarda ham mashhur edi.

Rus qiyosiy adabiyotshunosligi.

XX asrda Sharqiy Yevropa davlatlarida qiyosiy adabiyotshunoslik yetarli darajada rivojlandi. Ayniqsa rus adabiyotshunoslari R.M.Samarin, I.I.Anisimov, V.M.Jirmunskiy, M.P.Alekseyev, V.I.Kuleshov, N.I.Konrad, I.G.Neupokoyeva, B.G.Reizov, T.L.Motilyovalar bu borada yetakchilik qildilar.

A.N.Veselovskiyning qiyosiy adabiyotshunoslikdagi roli.

Rus komparativizmi avvalo Al. Veselovskiy maktabi boshlab bergan o‘z an‘analariga ega. Qiyosiy folkloristika sohasining yirik mutaxassisi, jahonga tanilgan olim A.Veselovskiy xalqaro “sayyor” syujetlar, motivlarga katta e‘tibor qaratgan.

V.M.Jirmunskiyning adabiy ta‘sir va adabiy o‘zlashmalar nazariyasi.

Qiyosiy adabiyotshunoslikning rivojida akademik V.M.Jirmunskiyning (1891-1971) xizmatlari beqiyos. Uning adabiy ta‘sir va adabiy o‘zlashmalar masalalari yoritilgan “Bayron va Pushkin” (1924) risolasi badiiy asarning o‘ziga xos jihatlarini tushunishga, muallifning ijodiy individualligini belgilashga xizmat qiladi.

N.I.Konradning qiyosiy adabiyotshunoslikda tarjima asarlarining o‘rni to‘g‘risidagi qarashlari.

Adabiyotlararo aloqalar, avvalo, tarixiy hodisa sanaladi. N.I.Konrad aloqalarning bir butun adabiy jarayondagi ko‘lami, roli, shuningdek, ayrim xalqarning

adabiyotlari tarixidagi mohiyati turli davrlarda va har hil tarixiy sharoitlarda turlicha ekanligini ta'kidlaydi.

15. D.Dyurishinning komparavistikaga oid qarashlari.

Taniqli slovak komparativisti D.Dyurishin qiyosiy adabiyotshunoslikning tadqiqot obekta yana ham keng qamrovli bo'lishi haqida fikr bildiradi: "...o'xshashlik va farqli jixatlarni faqatgina adabiy yo'nalishlar, janr va janr ko'rinishlari doirasidagina emas, balki g'oyaviy — psixologik yo'nalish, personajlar tavsifi, kompozitsiya va syujet qurilishi, motivlar, obraz tizimi hamda badiiy asar asosini tashkil etuvchi komponentlarni nazarda to'tgan holda ham tahlil etish kerak.

Fozila Sulaymonova o'zbek komparavisti.

O'zbek qiyosiy adabiyotshunosligida Fozila Sulaymonova(1919- 2011)ning "Sharq va G'arb" nomli monografiyasi(1997) muhim ahamiyatga ega. Ko'p yillik izlanish samarasi bo'lgan tadqiqotda Markaziy Sharq mamlakatlari xalqlari bilan qadimiy Yunoniston, Markaziy Gretsiya xalqlari madaniyati, mifologiyasi, fani, falsafasida mushtaraklik borligi, zardushtiylik dini va uning Ioniya, u orqali Gretsiya madaniyatiga ta'siri, grek adabiyotida Markaziy Osiyo mavzui va makedoniyalik Aleksandr yurishlari, jag'ongir obrazining tarixiy, diniy va badiiy adabiyotidagi talqini yoritiladi

Salomovning qiyosiy adabiyotshunoslikka oid qarashlari.

Qiyosiy-tarixiy adabiyotshunoslik — adabiyotshunoslikda 19-asrning 2-yarmida pozitivizm ta'siri ostida Yevropada paydo bo'lgan maktablardan biri; adabiyot tarixining xalqaro adabiy aloqalar va munosabatlarni, turli mamlakatlardagi adabiy-badiiy voqea-hodisalarning o'xshash va farqli jihatlarini o'rganuvchi bo'limi. Qiyosiy-tarixiy adabiyotshunoslik. namoyandalari asosiy e'tiborni adabiy oqimlar, milliy adabiyotlar va ayrim asarlar, obraz va syujetlar o'rtasidagi o'xshashlikni aniqlashga qaratadilar, syujetlar migratsiyasini, ya'ni xalqdan xalqqa ko'chishini adabiy rivojlanishning omili deb qaraydilar.

Najmiddin Komilovning "Ibn Sino va Dante" asari.

Najmiddin Komilov (1937.5.10, Panjikent tumani, Tojikiston, 2012.10.07) — adabiyotshunos olim, filologiya fanlari doktori (1975), professor (1991). SamDUning filologiya fakultetini tugatgan (1965). O'zbek sovet ensiklopediyasi Bosh tahririyatida katta muharrir (1970—71). ToshDUda katta o'qituvchi (1971—75). Toshkent sharqshunoslik instituti kafedra mudiri (1991—94; 2001-yildan). O'zbekiston Respublikasi Prezidenti devonida konsultant (1994—95). Davlat va jamiyat qurilishi akademiyasi prorektori (1995—99). O'zbekiston Respublikasi markaziy saylov komissiyasi raisi (1999-2001).

O'zbekistonda "Qiyosiy adabiyotshunoslik" faniga oid tadqiqotlar.

O'zbek adabiyotshunosligida ham XX asr davomida qiyosiy-tarixiy yo'nalishda bir qator e'tiborga molik tadqiqotlar yuzaga keldi. Masalan, E.Rustamovning o'zbek mumtoz adabiyotini Sharq xalqlari adabiyotlari bilan 28 qiyosiy tadqiq etgan doktorlik ishi hozirga qadar o'z ilmiy ahamiyatini saqlab kelmoqda.

Qiyosiy adabiyotshunoslik (komparavistika)ning taraqqiyot bosqichlari.

Yevropa Uyg'onish davri, Klassitsizm davri, romantizm, XIX 20 asrlar

Adabiyotshunoslikda "Jahon adabiyoti" konsepsiyasi.

“Jahon adabiyoti” tushunchasi o‘z vaqtida qizg‘in bahs-munozaralarga sabab bo‘lgan. Bu fan XIX asrda to‘liq shakllandi. XX asr boshlaridayoq ilk bora Gyote tomonida iste‘molga kiritilgan “Weltliteratur” (“jahon adabiyoti”) iborasi tez-tez ishlatila boshladiki, bu endi jahon adabiyoti birinchi darajali ahamiyat kasb etayotgani, milliy adabiyotlar esa o‘z ahamiyatini yo‘qotayotganini anglatardi.

Adabiy aloqa turlari.

qiyosiy o‘rganishning to‘rt xil shakli

Kontakt aloqa tipologiyasi.

Kontakt aloqalar, adabiy jarayonga bevosita aloqalarsiz ta’sir ko‘rsatuvchi tashqi va milliy adabiyotlarning o‘zaro ta’siri natijasida namoyon bo‘ladigan ichki aloqalarga bo‘linadi.

Tarjima kontakt aloqa sifatida.

Tarjima genetik aloqalar doirasiga taalluqli bo‘lib, uning asosiy vazifasi bir mamlakat adabiyoti bilan boshqa mamlakat adabiy jarayoni o‘rtasidagi aloqalarni qo‘llab-quvvatlashdan va ikki yoki undan ortiq adabiy tizimlarni ichki qiyoslash mumkin bo‘lgan o‘lchovlarini ta’minlashdan iborat.

Kontakt aloqa shakllari.

Adabiy aloqalarning ikki turga – kontakt aloqalar va tipologik o‘xshashliklar haqida ma’lumot berish.

Qiyosiy adabiyotshunoslik fanidan savollar

1. Qiyosiy adabiyotshunoslik fani predmeti, maqsad va vazifalari.
2. Qiyosiy adabiyotshunoslikning paydo bo‘lishi.
3. Klassitsizm davrida qiyosiy adabiyotshunoslikka qarash.
4. Romantizm davrida qiyosiy adabiyotshunoslikka munosabat.
5. Gyotening “Jahon adabiyoti” konsepsiyasi va uning ahamiyati to‘g‘risida.
6. Germaniyada qiyosiy-tarixiy metodning shakllanishida aka-uka Grimmlarning roli.
7. Fransiyada qiyosiy adabiyotshunoslikka qarash. Bryunettning fanga qo‘shgan hissasi.
8. Pol Azar va fransuz komparavistikasi.
9. Kurt Vaysning komparavistikaga qarashlari
10. AQSHda komparavistikaga qarashlar. Irving Rebbit.
11. Rus qiyosiy adabiyotshunosligi.
12. A.N.Veselovskiyning qiyosiy adabiyotshunoslikdagi roli.
13. V.M.Jirmunskiyning adabiy ta’sir va adabiy o‘zlashmalar nazariyasi.
14. N.I.Konradning qiyosiy adabiyotshunoslikda tarjima asarlarining o‘rni to‘g‘risidagi qarashlari.
15. D.Dyurishinning komparavistikaga oid qarashlari.
16. Fozila Sulaymonova o‘zbek komparavisti.
17. G‘aybullar Salomovning qiyosiy adabiyotshunoslikka oid qarashlari.
18. Najmiddin Komilovning “Ibn Sino va Dante” asari.
19. O‘zbekistonda “Qiyosiy adabiyotshunoslik” faniga oid tadqiqotlar.
20. Qiyosiy adabiyotshunoslik (komparavistika)ning taraqqiyot bosqichlari.

21. Adabiyotshunoslikda “Jahon adabiyoti” konsepsiyasi.
22. Adabiy aloqa turlari.
23. Kontakt aloqa tipologiyasi.
24. Tarjima kontakt aloqa sifatida.
25. Kontakt aloqa shakllari.

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

1. Hermann Funk, Christiane Kuhn. DLL 4. Aufgaben, Übungen, Interaktion. Ernst Klett Sprachen GmbH, Stuttgart. 2017.
2. Baier Gabi, Roland Dittrich. Goethe-Zertifikat C1. Cornelsen Verlag. Berlin. 2009.

Qo‘shimcha adabiyotlar

3. Tilman von Brand. Deutsch unterrichten. Einführung in die Planung, Durchführung und Auswertung in den Sekundarstufen. Klett Verlag. 2015

Internet saytlari

1. <http://hueber.de/lernen/deutsch-als-fremdsprache/pg>
2. http://www.schubertverlag.de/aufgaben/arbeitsblaetter_index.html

QIYOSIY TILSHUNOSLIK O‘QUV FANI BO‘YICHA

Qiyosiy tilshunoslik fan sifatida.

Qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning boshlang‘ich kurtaklarini Gumanizm va Uyg‘onish davrlari, XVII asr, J.B. Viko (1668-1744) faoliyati va XVIII asrlar tilshunosligini qamrab olgan yangi davr g‘oyalaridan izlash zarur. Bu davrda mamlakatlararo aloqalar rivoji natijasida o‘rganilayotgan tillar doirasi kengayib bordi.

Fanning o‘qitishning maqsad va vazifalari, uning predmeti va ob‘ekti.

Ushbu fanning maqsadi tilshunoslikdagi tillarning o‘zaro bog‘liqligini va qiyosiy tarixiy metodni o‘rganishdir.

Qiyosiy tilshunoslikning dolzarb masalalari to‘g‘risida umumiy ma‘lumotlar.

Qiyosiy-tarixiy tilshunoslik tilshunoslik sohasi bo‘lib, uning ob‘ekti o‘zaro bog‘liq, ya‘ni. genetik jihatdan bog‘liq tillar. Qiyosiy tarixiy tilshunoslikda turdosh tillar o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rnatish va ularning vaqt va makondagi evolyutsiyasini tavsiflash haqida; qiyosiy-tarixiy tilshunoslik qiyosiy-tarixiy metoddan asosiy tadqiqot vositasi sifatida foydalanadi; tadqiqotning eng umumiy shakli qiyosiy-tarixiy grammatika va etimologik lug‘atlar (leksika) hisoblanadi.

Qiyosiy tilshunoslik fanining zamonaviy yo‘nalishlari. Qiyosiy tilshunoslikda ishlatiluvchi asosiy atamalar talqini.

sinxron tilshunoslik, glottoxronologiya, strukturalizm kabi yo‘nalishlar.

Qiyosiy-tarixiy metodning paydo bo'lishi. F.Bopp, R.K. Rask, A.fon Shlegel, V.fon Shlegel, Y.Grimm kabi olimlarning ushbu metod shakllanishiga qo'shgan hissasi.

Qiyosiy-tarixiy metodning yaratilishi bilan tilshunoslik ham tarixiy, ham ilmiy-nazariy jihatdan mustahkam asosga ega bo'ldi. Eslatish joizki, Mahmud Koshg'ariy, Vilyam Djons, Fridrix Shlegel kabi olimlarning ham qiyosiy-tarixiy metodning yaratilishidagi xizmatlarini inkor qilib bo'lmaydi. Ular qiyosiy-tarixiy metodning ochilishiga jiddiy, chinakam aqinlashishdi. Ammo qiyosiy-tarixiy metodning yaratilishida Frans Bopp, Rasmus Rask, Yakob Grimm, Aleksandr Vostokovlarning xizmatlari nihoyatda katta bo'lib, ular ijodkor (novator) tilshunoslar sifatida maydonga chiqdi

Qiyosiy metod qiyosiy tilshunoslik fanining asosiy qo'llaniladigan metodi sifatida.

Qiyosiy-tarixiy tilshunoslikda qo'llanuvchi qiyosiy-tarixiy metodning asosiy tadqiqot usullari quyidagilardan tashkil topgan: 1) tashqi (qiyosiy) tor ma'nodagi qiyosiy tarixiy metod) – qarindosh tillardagi genetik jihatdan teng, o'xshash so'z va morfemalarni qidirib topish va qarindosh tillardagi natijalarini aniqlash. :2) ayrim olingan bir til tizimida ushbu til tarixining anchailk bosqichlarida ba'zi bir elementlarning mavjud bo'lganligi haqida aniq guvohlik beruvchi hodisalar va o'zaro munosabatlarni aniqlash; ayrim bir tildagi eng qadimiy shakllar bilan eng yangi shakllarni o'zaro taqqoslash;

An'anaviy metodlarning qiyosiy tilshunoslik fanida foydalanilishi: komponent tahlil, transformatsion tahlil, lingvostatistik tahlil kabilar.

Glottoxronologiya – qarindosh tillar yoshini ya'ni ularning bo'linish tarixini aniqlash metodidir. U 1951-52 yillarda amerikalik lingvist M. Svadesh tomonidan taklif qilingan. Bu metod, shuningdek, «leksikostatistik» deb ham ataladi.

Lingvomadaniyatshunoslik sohasida qo'llaniladigan metodlar: dominant tahlil, diskurs tahlil, klaster tahlili, kontseptual tahlil kabilar

Tilshunoslikning zamonaviy yo'nalishlari ("Lingvokulturologiya") fanini o'rganish quyidagi an'anaviy, ilg'or va zamonaviy usullarni, jumladan, dasturiy ta'lim "davra suhbatlari", "klaster", "matbuot konferensiyasi", "baliq skeleti"ni qo'llash, pedagogik texnologiyalardan "keys-stadi", "bumerang" va h.k. qo'llagan holda amalga oshiriladi.

Zamonaviy integratsiya va globallashuv davrida qiyosiy tilshunoslik fanining interdistsiplinar xususiyatining mohiyati xaqida.

Tilshunoslikning zamonaviy yo'nalishlari ("Lingvokulturologiya") fani lingvistikaning tarkibiy qismi hisoblanib, u "Amaliy xorijiy til", "Nutq madaniyati" va "Psixologiya" fanlari bilan bog'liq.

Tilshunoslikning zamonaviy yo'nalishlari ("Lingvokulturologiya") fani "Matn tilshunosligi", "Psixoling-vistika", "Nazariy tilshunoslik masalalari" va "Pragmalingvistika" fanlari bilan uzviy ketma-ket bog'langan bo'lib, u fanlarning integratsiyalashuvi jarayonida markaziy o'rinni egallaydi.

Lingvistik va lingvistikaga oid bo'lmagan fandar.

Qiyosiy-tarixiy tilshunoslik, Matn tilshunosligi, Linqvistik tahlil metodlari, Ijtimoiy lingvistika, Lingvopoetika, Lingvokulturologiya va boshqa fanlarning maqsadi va vazifasi.

Qiyosiy tilshunoslik fanining tarjima nazariyasi, til o'qitish metodikasi, leksikografiya hamda stilistika fanlari bilan uzviy bog'liqligi. Ularning farqli va umumiy xususiyatlari.

Qiyosiy tilshunoslikning boshqa fanlar bilan aloqasi, umumiy tadqiqot obyekti.

Tipologik tadqiqotlar tarixi T.A.Amirova va B. A. Olxovikov hamda G. S. Kichkovlar tomonidan ishlab chiqilgan tilshunoslik tarixi rivojlanishidagi asosiy bosqichlar.

Qiyosiy-tipologik tilshunoslik XIX asr boshlarida nemis olimlaridan F. Bopp, Y. Grimm, V. Humboldt, A.F. Pott, rus olimi A.X. Vostokov va boshqalarning tadqiqotlari natijasi o'laroq dunyoga kelgan

Linqvistik tipologiyani paydo bo'lishiga tillarni o'rganishdagi tub burilish, ya'ni qiyosiy grammatika va lug'atlarning yaratilishi, tillar o'rtasidagi qardoshlikni o'rnatish, bobo tilni tiklash kabilar zamin bo'lib xizmat qildi. Linqvistik tipologiya uchun dastlabki tayanchni yaratishda qiyosiy-tarixiy metodning asoschisi bo'lgan nemis olimi Y. Grimmning xizmatlari katta. U til tarixini xalq tarixi bilan bog'lashga harakat qildi.

Qiyosiy tilshunoslikning fan sifatida shakllanishi va rivojlanishi haqida

D.J. Buranov taklif qilgan klassifikatsiya: lingvistikaga oid ishlarning ilk marta paydo bo'lishi;

Umumlingvistik tadqiqotlar tizimida tipologik lingvistikaga o'ziga xos o'rinni egallaydi. Dunyodagi turli tillarning qiyosiy tahlili muayyan belgilarga ko'ra tillarni, ularning tovush va grammatik tizimlari, lug'at boyligi va uslubiy turlarini ma'lum tiplarga birlashtirish imkoniyatini beradi.

A.Arno va K.Lanslo tomonidan yaratilgan "Por-royal grammatikasi", M.Qoshg'oriyning "Devonu lug'atit-turk" asari, A.Navoiyning "Muhokamatul lug'atayn" asari;

Grammatikaning umumiyligini mantiqan asoslash mumkinligi haqidagi fikr mashhur fransuz "Umumiy (universal) ratsional grammatika"sida o'z aksini topdi. Ushbu asar 1660 yilda Parij yaqinidagi Por-Royal abbatligida chop etilganligi tufayli shu nom bilan mashhurdir. Ushbu grammatika mualliflari bo'lgan Klod Lanslo va Antuan Arno tillarda umumiy qonuniyatlar mavjudligini e'tirof etishdi va ana shu lisoniy umumiylikni topishga e'tibor qaratishdi.

Qiyosiy tilshunoslikda kategoriyalash muammolari. Grammatik kategoriya haqida ta'limot. Grammatik va mantiqiy kategoriyalar o'rtasidagi mutanosiblik.

Grammatik kategoriya haqida ta'limot. Grammatik va mantiqiy kategoriyalar o'rtasidagi mutanosiblik. Tushuncha kategoriyalar.

Tushuncha kategoriyalari. Funktsional-semantik kategoriyalar. Grammatik-leksik maydon.

Tilning leksik stahini tadqiq etishda kategoriyalash muammosi. Leksikani tizim sifatida qaralishi va tipologik yondashish imkoniyati.

Tipologik kategoriyalar. Tipologik ma'no va tipologik forma. Tipologik kategoriyaning tillararo, yaruslararo va so'z turkumlariaro xususiyatlari. Tipologik kategoriyalarning ifodalanishdagi mazmun va ifoda planlari birliklarining tillararo aloqasi.

Tilshunoslik fanining predmeti tushunchasi tarixiy nuqtai nazardan o'zgaruvchan xarakterga egadir. Ma'lumki, til xaqidagi fan to'g'ri yozish va o'qish haqidagi ta'limotlar bilan boshlangan edi. Ushbu ta'limot grammatika, ya'ni «yozuv san'ati» deb atalgan. Yozuvning yaratilishi esa tovushlar va harflar munosabati haqidagi masalani hal qilishni taqozo etdi. Bundan tashqari, tovushlarning barcha turlari emas, balki faqat ma'noni ajratishga xizmat qiladigan va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan tovush belgilari uchungina harflar yaratish zarur edi.

So'z o'zgarishi va gapdagi so'zlarning bog'lanish qoidalarini bilmasdan turib to'g'ri o'qish va yozish mumkin emas. Shunday qilib, asta-sekinlik bilan grammatika "yozuv san'atidan" so'zlarning o'zgarishi va bog'lanishi, tovushlardan so'zlar tuzish va ularning ma'noga ega qismlar (morfemalar)dan tashkil topishi haqidagi fanga aylanib bordi.

Ifoda planidagi til tizimi o'lchov birliklarining tillararo adekvatligi va adekvat emasligi, ularning yaruslararo sinonimligi, ularning taskonomik masalalari.

Tipologik kategoriyalar muammosi va uning tilshunoslikda o'rganilishi. Tilda mazmun va ifoda plani.

Tilning boshqa sathlarini tadqiq etishda kategoriyalash muammolari. Tilning leksik sathini tadqiq etishda kategoriyalash muammolari.

Turli qardosh va qardosh bo'lmagan tillardagi fonologik, Grammatik, semantic, etimologik xususiyatlar.

Leksikani tizim sifatida qaralishi va tipologik yondashish imkoniyatlari

So'z birikmalari strukturasini morfologik kategoriyalar va til lug'at tarkibining leksik-grammatik tasnifiga asoslanib tahlil qilish mumkin bo'ladi. Tipologik tahlilda yakka faktlarni emas, balki tilning alohida hodisalari o'zaro bog'langan "kichik tizimlar"ni taqqoslash foydalibroq.

Tilshunoslikda interferentsiya muammolari.

Tillar odamlar, millatlar o'zaro aloqada bo'lganda aloqaga kirishadi. Chet tilini o'qitish tizimini shakllantirish uchun xalqlar va ularning tillari o'rtasidagi aloqaning butun tarixiy davrlari kerak bo'ldi. Ammo bu tarixiy davrlardan qat'i nazar, ona tili boshqa xalqning tilini tushunishga va o'zlashtirishga harakat qilishi bilanoq, interferentsiya hodisasiga duch keldi - ona tilining o'z tabiatiga xos bo'lgan himoya funktsiyasi. "begonalikni" assimilyatsiya qilish.

Interferentsiya xodisasini paydo bo'lishi va rivojlanish tarixi

"Interferentsiya ikki tillilik sharoitida til tizimlarining o'zaro ta'siri bo'lib, u tillar aloqasi orqali yoki ona tili bo'lmagan tilni individual o'zlashtirish orqali rivojlanadi; ona tili ta'sirida ikkinchi tilning me'yori va tizimidan chetga chiqishda ifodalanadi .

Interferentsiya turlari. Interferentsiyaning paydo bo'lish sabablari

Interferentsiyaning fonetik, semantik, leksik, grammatik, imlo, stilistik, lingvistik ijtimoiy-madaniy turlari

Interferentsiyaning tilning barcha sathlarida namoyon bo'lishi.

Interferentsiya natijasida paydo bo'lgan xatolarni aniqlash metodikasi va ularni bartaraf etilishi uchun mashqlar majmuasini yaratish xollari.

Interferensiya tilshunoslikda bir tilning boshqa tilga ta'siri oqibatini anglatadi. Bu til tizimlarining o'zaro ta'siri, ona tilining ta'siridan kelib chiqqan me'yor va chet tili tizimidan chetga chiqish. V.A. Vinogradov, interferensiya deganda biz ko'p tillilik sharoitida til tizimlarining o'zaro ta'sirini tushunamiz, bunda bir tilning muayyan tuzilmalari yoki elementlarining boshqasiga nazoratsiz o'tishi sodir bo'ladi. Bu hodisa og'zaki nutqda ham, yozma nutqda ham namoyon bo'lishi mumkin.

Lingvistik, lingvodidaktik va tarjima maqsadlarda turli qardosh va qardosh bo'lmagan tillarning barcha sathlarida (fonetika va fonologiya, morfologiya va sintaksis, leksika va frazeologiya) chog'ishtirma tadqiqot muammolari.

Tillarni tarixiy taraqqiyotsiz qiyoslash, tarixiy qiyoslashdan farqli ravishda, qarindosh va noqarindosh tillarni chog'ishtirish deb atalib, u avvaldan Yevropaning antik davrida (yunon va lotin tillarini chog'ishtirish), qadimiy Hindistonda (sankrit bilan prakritlarni — o'rta hind tillarni chog'ishtirish), 11—12-asrlar Sharq tilshunosligida (M. Koshg'ariy va M. Zamaxshariy lug'atlarida qarindosh va noqarindosh tillar lug'aviy birliklarning chog'ishtirilishi) mavjud bo'lgan. Chog'ishtirma tilshunoslik 17—18-asrlarda Yevropadagi va dunyoning boshqa mintaqalaridagi turlituman qarindosh tillar bo'yicha tadqiqot materiallarining to'plana borishi bilan yanada rivojlanadi va Qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning paydo bo'lishiga zamin hozirlaydi.

Qiyosiy tilshunoslik fanidan savollar

1. Qiyosiy tilshunoslik fan sifatida.
2. Fanning o'qitishning maqsad va vazifalari, uning predmeti va ob'ekti.
3. Qiyosiy tilshunoslikning dolzarb masalalari to'g'risida umumiy ma'lumotlar.
4. Qiyosiy tilshunoslik fanining zamonaviy yo'nalishlari. Qiyosiy tilshunoslikda ishlatiluvchi asosiy atamalar talqini.
5. Qiyosiy-tarixiy metodning paydo bo'lishi. F.Bopp, R.K. Rask, A.fon Shlegel', V.fon Shlegel', Ya.Grimm kabi olimlarning ushbu metod shakllanishiga qo'shgan hissasi.
6. Qiyosiy metod qiyosiy tilshunoslik fanining asosiy qo'llaniladigan metodi sifatida.
7. An'anaviy metodlarning qiyosiy tilshunoslik fanida foydalanilishi: komponent tahlil, transformatsion tahlil, lingvostatistik tahlil kabilar.
8. Lingvomadaniyatshunoslik sohasida qo'llaniladigan metodlar: dominant tahlil, diskurs tahlil, klaster tahlili, kontseptual tahlil kabilar
9. Zamonaviy integratsiya va globallashtirish davrida qiyosiy tilshunoslik fanining interdistsiplinar xususiyatining mohiyati xaqida.
10. Lingvistik va lingvistikaga oid bo'lmagan fandar.

11. Qiyosiy tilshunoslik fanining tarjima nazariyasi, til o'qitish metodikasi, leksikografiya hamda stilistika fanlari bidan uzviy bog'dikligi. Ularning farqli va umumiy xususiyatlari.
12. Tipologik tadqiqotlar tarixi. T. A. Amirova va B. A. Olxovikov hamda G. S. Klychkovlar tomonidan ishlab chiqilgan tilshunoslik tarixi rivojlanishidagi asosiy bosqichlar.
13. Qiyosiy tilshunoslikning fan sifatida shakllanishi va rivojlanishi haqida D.J. Buranov taklif qilgan klassifikatsiya: lingvistikaga oid ishlarning ilk marta paydo bo'lishi;
14. A.Arno va K.Lanslo tomonidan yaratilgan "Por-royal grammatikasi", M.Qoshg'oriyning "Devonu lug'atit-turk" asari, A.Navoiyning "Muhokamatul lug'atayn" asari;
15. Qiyosiy tilshunoslikda kategoriyalash muammolari. Grammatik kategoriya haqida ta'limot. Grammatik va mantiqiy kategoriyalar o'rtasidagi mutanosiblik.
16. Tushuncha kategoriyalari. Funktsional-semantik kategoriyalar. Grammatik-leksik maydon.
17. Tipologik kategoriyalar. Tipologik ma'no va tipologik forma. Tipologik kategoriyaning tillararo, yaruslararo va so'z turkumlariaro xususiyatlari. Tipologik kategoriyalarning ifodalanishdagi mazmun va ifoda planlari birliklarining tillararo aloqasi.
18. Ifoda planidagi til tizimi o'lchov birliklarining tillararo adekvatligi va adekvat emasligi, ularning yaruslararo sinonimligi, ularning taskonomik masalalari.
19. Tilning boshqa sathlarini tadqiq etishda kategoriyalash muammolari. Tilning leksik sathini tadqiq etishda kategoriyalash muammolari.
20. Leksikani tizim sifatida qaralishi va tipologik yondashish imkoniyatlari
21. Tilshunoslikda interferentsiya muammolari.
22. Interferentsiya xodisasini paydo bo'lishi va rivojlanish tarixi
23. Interferentsiya turlari. Interferentsiyaning paydo bo'lish sabablari
24. Interferentsiyaning tilning barcha sathlarida namoyon bo'lishi. Interferentsiya natijasida paydo bo'lgan xatolarni aniqlash metodikasi va ularni bartaraf etilishi uchun mashqlar majmuasini yaratish xollari.
25. Lingvistik, lingvodidaktik va tarjima maqsadlarda turli qardosh va qardosh bo'lmagan tillarning barcha sathlarida (fonetika va fonologiya, morfologiya va sintaksis, leksika va frazeologiya) chog'ishtirma tadqiqot muammolari.

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Besch Werner. Wolf Norbert Richard. Geschichte der deutschen Sprache. Erich Schmidt Verlag. Berlin. 2009.
- 2.Ernst Peter. Deutsche Sprachgeschichte. WUV. Wien. 2005
- 4.Nubling Damaris. Historische Sprachwissenschaft. Gunter Narr Verlag. Tübingen. 2008.
- 5.Peter von. Polenz Geschichte der deutschen Sprache. De Gruyter. Berlin. 2009.

6. Stedje Astrid. Deutsche Sprache gestern und heute. W. Fink Verlag. Paderborn. 2007.
7. Engel U. Kurze Grammatik der deutschen Sprache. Iudicium, München, 2002.
8. Schippan Thea, „Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache“, Tübingen, 2002
9. Fix Ulla, Pothe Hannelore, Yos Gabriele, „Textlinguistik und Stilistik für Einsteiger, Leipzig, 2001
10. Gennadiy W. Pan, „Deutsche Stilistik“, „Toschkent“, Toschkent, 2010
11. E. Riesel, „Deutsche Stilistik“, „Hochschule“, Moskau, 1975
12. Besch Werner. Wolf Norbert Richard. Geschichte der deutschen Sprache. Erich Schmidt Verlag. Berlin. 2009.
13. Awasbayew N. Phonetik der deutschen Gegenwartssprache. Toschkent, Sharq, 1978
14. Zacher O. Deutsche Phonetik. Tübingen nashriyoti, 2012

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, „O‘zbekiston“ NMIU, 2017. – 29 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. „O‘zbekiston“ NMIU, 2017. – 47 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. „O‘zbekiston“ NMIU, 2017. – 485 b.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi „O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida“ gi PF-4947-sonli Farmoni. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 6-son, 70-modda
5. Bergmann. Pauly. Moulin. Alt- und Mittelhochdeutsch. Vandenhoeck und Ruprecht. Göttingen. 2007.
6. Wolff Gerhard. Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart. A. Francke. Tübingen. 2004.
7. Hutterer Claus Jürgen. Die germanischen Sprachen. Akademie Kiado.
8. Wolff Gerhard. Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart. A. Francke. Tübingen. 2004.

Internet saytlar

1. www.geschichte.de
2. www.linguistik-online.de

ILMIY VA KASBIY FAOLIYATGA YO‘NALTIRILGAN CHET TILI O‘QUV FANI BO‘YICHA

Die Hauptprobleme des 21. Jahrhunderts

Die globalen Probleme: Terrorismus, Drogen, Umweltverschmutzung, Epidämie. Beispiele.

Drogenabhängigkeit und ihre Herkunft

Drogensucht. Gründe der Süchtigkeit aus medizinischer Sicht.

Drogenabhängigkeit, ihre Symptome und Prävalenz

Symptome der Drogenabhängigkeit. Drogen und Jugend. Kampf gegen Drogen.

Terrorismus und seine Arten

Erläuterung der Begriffe „Terror“, „Terrorismus“. Gründe der Entstehung der terroristischen Richtungen. Die Arten des Terrorismus.

Religiöser Extremismus

Religion und Terrorismus. Die Richtungen der religiösen Extremismus. religiöse Sekten und Islamisten.

Die tragischsten Terrorakte der Welt

Die Terrorakten in USA, Großbritannien, Deutschland (München) u.a. und ihre Folgen. Äußerung eigenen Standpunkts zur Frage.

Verbrechen und Bestrafung

Verbrechen unter der Jugend. Prävention mit Jugendverbrechen.

Umweltprobleme

Umwelt. Beziehung des Menschen zur Natur. Verschmutzung der Luft, des Bodens und Wassers und ihre Folgen.

Ethnische Konflikte und ihre Lösungen

Multinationale Länder. Entstehung der ethnischen Konflikte. Toleranz als Lösung des Konflikts.

Unheilbare Krankheiten, AIDS und seine Behandlung

AIDS: Behandlung, Folgen, Vorsichtsmaßnahmen.

Wissenschaftlicher und technischer Fortschritt und Menschheit

Fortschritte im Wissenschaft als Entwicklungsfaktor der Menschheit

Arten des wissenschaftlichen und technischen Fortschritts

Fortschritte im Wissenschaft als Entwicklungsfaktor der Menschheit: ihre Vor- und Nachteile.

Biotechnik

Biotechnologische Produkte, ihre Auswirkung auf die Gesundheit des Menschen.

Nanotechnologie

Erläuterung des Begriffs der Nanotechnologie. Nano-Forschungsgebiete.

Informationstechnologien und ihre Typen

Informationstechnologien und ihre Arten. Persönliche Erfahrungen.

Das Internet und seine Vor- und Nachteile

Internet und Jugend. Leben, Studium und Arbeit mit und ohne Internet. Persönliche Erfahrungen.

Folgen des wissenschaftlichen und technischen Fortschritts

Wissenschaftliche Entdeckungen. Entwicklung der Technik: positive und negative Auswirkungen für die Gesellschaft.

Die Auswirkungen des wissenschaftlichen und technologischen Fortschritts auf den Arbeitsmarkt

Veränderungen der Tätigkeitsmöglichkeiten auf dem Arbeitsmarkt infolge der Entwicklung. Arbeitsmöglichkeiten für Menschen. Technik und Mensch.

Mensch und Natur

Der Zusammenhang des Menschen mit Natur. Naturschutz. Tiere und Pflanzen. Verantwortung jedes Menschen vor der Natur.

Umweltverschmutzung

Die Gründe und Folgen der Umweltverschmutzung. Die Vorschläge für die Lösung des Problems.

Das Konzept und die Essenz der Subkultur

Die Entstehung des Begriffs Subkultur. Erläuterung seiner Bedeutung anhand des Begriffs Kultur.

Mentalität und ihre Merkmale

Erläuterung des Begriffs *Mentalität*. Der Zusammenhang der Mentalität mit nationalen Sitten und Bräuche des Volkes. Die Lebensbereiche und Merkmale, woran man die Zugehörigkeit des Menschen zu einer bestimmten Volk erkennt.

Perfektionismus als Grundlage der deutschen Mentalität

Das deutsche Volk. Die für Deutsche typische Charakterzüge. Perfektionismus. Die Beispiele mit eigenen Erfahrungen.

Geschlechterfragen

Die weiblichen und männlichen Eigenschaften, Charakterzüge. Die Rolle der Frauen und Männer in der Familie und Gesellschaft, ihre Aufgaben und Rechte.

Gleichheit in der Gesellschaft

Gleichberechtigungsfrage der Frauen und Männer in der Gesellschaft, Familie und im Beruf.

Ilmiy va kasbiy faoliyatga yo‘naltirilgan chet tili fanidan savollar

1. Die Hauptprobleme des 21. Jahrhunderts
2. Drogenabhängigkeit und ihre Herkunft
3. Drogenabhängigkeit, ihre Symptome und Prävalenz
4. Terrorismus und seine Arten
5. Religiöser Extremismus
6. Die tragischsten Terrorakte der Welt
7. Verbrechen und Bestrafung
8. Umweltprobleme
9. Ethnische Konflikte und ihre Lösungen
10. Unheilbare Krankheiten, AIDS und seine Behandlung
11. Wissenschaftlicher und technischer Fortschritt und Menschlichkeit
12. Arten des wissenschaftlichen und technischen Fortschritts
13. Biotechnik
14. Nanotechnologie
15. Informationstechnologien und ihre Typen
16. Das Internet und seine Vor- und Nachteile
17. Folgen des wissenschaftlichen und technischen Fortschritts
18. Die Auswirkungen des wissenschaftlichen und technologischen Fortschritts auf den Arbeitsmarkt
19. Mensch und Natur

20. Umweltverschmutzung
21. Das Konzept und die Essenz der Subkultur
22. Mentalität und ihre Merkmale
23. Perfektionismus als Grundlage der deutschen Mentalität
24. Geschlechterfragen
25. Gleichheit in der Gesellschaft

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Maik Philipp, Lese- und Schreibunterricht. A. Franke Verlag. Tübingen, Deutschland, 2013.

Qo'shimcha adabiyotlar

2. Rosenbrock Cornelia., Nix Daniel. Grundlagen der Lesedidaktik. 4., korrigierte und ergänzte Auflage. Schneider Verlag. Baltmannsweiler. 2011.
3. Lenhard Wolfgang. Leseverständnis und Lesekompetenz. Kohlhammer Verlag. Stuttgart. 2013.
4. Philipp Maik. Schreibkompetenz. Komponenten, Sozialisation und Förderung. A. Francke Verlag. Tübingen. 2015.
5. Kast Bernd. Fertigkeit Schreiben. Langenscheidt Verlag. 1999.
6. Westhoff Gerard. Fertigkeit Lesen. Langenscheidt Verlag. München. 1997.

Internet saytlari

1. www.paperball.de
2. www.zeitung.de
3. www.keepschool.de/unterrichtsmaterial/Deutsch/Textfunktionen-842.html
4. www.lehrer-online.de
5. www.teachsam.de
6. www.meindeutschbuch.de

BAHOLASH MEZONI

I. 70230101-lingvistika (nemis tili) mutaxassisligi magistrantlariga mutaxassislik fanlaridan Davlat attestatsiyasini yozma shaklda o'tkazish tartibi va baholash mezonlari

Bitiruvchi kurs magistrantlari Zamonaviy lingvistika, Lingvistik tahlil metodlari, Qiyosiy adabiyotshunoslik, Qiyosiy tilshunoslik, Ilmiy va kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan chet tili fanlaridan Davlat attestatsiyasi ko'p variantli yozma shaklda o'tkaziladi. "Yozma" variantlarning har bir savol uchun javob 20 ball bilan baholanadi.

Davlat attestatsiyasida har bir yozma javoblar quyidagi mezon asosida baholanadi:

- berilgan savolga to'g'ri va to'liq javob yozilsa, savolning mazmuni, mohiyati to'g'ri va izchil yoritilsa, shuningdek, ijodiy yondashilsa, javobda mantiqiy yaxlitlikka erishilsa o'zlashtirish ko'rsatkichi **17,2 - 20 ball** oralig'ida baholanadi;
- berilgan savolga to'g'ri javob yozilsa, savolning mazmuni to'liq yoritilgan bo'lsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi **14,1 – 17,1 ball** oralig'ida baholanadi;
- berilgan savolga og'zaki javob noto'g'ri yoki yuzaki yozilgan bo'lsa, biroq berilgan savolning mazmuni to'liq yoritilmagan bo'lsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi **12-14 ball** oralig'ida baholanadi;
- berilgan savolga javob noto'g'ri yoki yuzaki javob berilsa, qo'yilgan masalaning mohiyati mazmuni ochib berilmasa, unda o'zlashtirish ko'rsatkichi **0 - 11,9 ball** oralig'ida baholanadi. (**17,2-20 ball - a'lo, 14,1-17,1 ball - yaxshi, 12-14 ball - qoniqarli, 0-11,9 ball - qoniqarsiz**).

II. 70230101-lingvistika (nemis tili) mutaxassisligi magistrantlari uchun mutaxassislik fanlaridan Davlat attestatsiyasi test sinovi shaklida o'tkazish tartibi va baholash mezonlari

Zamonaviy lingvistika, Lingvistik tahlil metodlari, Qiyosiy adabiyotshunoslik, Qiyosiy tilshunoslik, Ilmiy va kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan chet tili fanlaridan ko'p variantli test sinovi shaklida o'tkazilsa har bir variant 100 ta yoki 50 ta test savollaridan iborat bo'ladi. Test sinovini baholash 5 ballik tizim asosida amalga oshiriladi.

Baholash usullari	Test topshiriqlari, yozma ish, tahlil uchun misollar, taqdimotlar
Baholash mezonlari	5 (a'lo) – fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtira olish; – fanga oid ko'rsatkichlarni tahlil qilishda ijodiy fikrlay olish; – o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish; – o'rganilayotgan jarayonga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularga to'la baho berish; – tahlil natijalari asosida vaziyatga to'g'ri va xolisona baho berish; – o'rganilayotgan jarayonlarni analitik jadvallar orqali tahlil etish va tegishli qarorlar qabul qilish.

	4 (yaxshi) – o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish; – tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish; – o‘rganilayotgan jarayonga ta‘sir etuvchi omillarni aniqlash va ularga to‘la baho berish; – o‘rganilayotgan jarayonlarni jadvallar orqali tahlil etish va tegishli qarorlar qabul qilish. 3 (qoniqarli) – o‘rganilayotgan jarayonga ta‘sir etuvchi omillarni aniqlash va ularga to‘la baho berish; – o‘rganilayotgan jarayonlarni analitik jadvallar orqali tahlil etish. – qaror qabul qilish haqida umumiy biliga ega bo‘lish 2 (qoniqarsiz) – o‘tilgan fanning nazariy va uslubiy asoslarini bilmaslik; o‘tilayotgan fan qonuniyatlarini o‘zlashtirishmaslikni bilmaslik
--	--

Umumkasbiy va ixtisoslik fanlaridan Davlat attestatsiyasi bo‘yicha umumiy o‘zlashtirish ko‘rsatkichi 2 dan 5 balgacha baholanadi (5 baho – a‘lo, 4 baho – yaxshi, 3 baho – qoniqarli, 2 baho – qoniqarsiz) yoki baholash 5 baholik shkaladan 100 ballik shkalaga o‘tkaziladi.

Daraja	5 ballik tizim (baho)	O‘zlashtirish foizda	An’anaviyda	Baholash mezonlari
O‘quv boshqarma uchun		Professor-o‘qituvchilar uchun		
A+	4,51-5,0	91-100	A‘lo	Talaba materialni mustaqil ravishda tez o‘zlashtiradi: xatolarga yo‘l qo‘ymaydi; mashg‘ulotlarda faol ishtirok etadi; savollarga to‘liq va aniq javob beradi.
A	4,3-4,5	86-90		talaba materiallarni mustaqil ravishda o‘zlashtiradi: xatolarga yo‘l qo‘ymaydi; savollarga to‘liq va aniq javob beradi.
B+	4,05-4,29	81-85	Yaxshi	talaba materiallarni yaxshi o‘zlashtirgan, uni mantiqiy ifoda eta oladi; mashg‘ulotlarda faol ishtirok etadi; savollarga to‘liq va aniq javob beradi, biroq uncha jiddiy bo‘lmagan xatolarga yo‘l qo‘yadi.
B	3,51-4,04	71-80		talaba materiallarni yaxshi o‘zlashtirgan, savollarga to‘liq va aniq javob beradi, biroq uncha jiddiy bo‘lmagan xatolarga yo‘l qo‘yadi.
S+	3,3-3,5	66-70	Qoniqarli	asosiy materiallarni biladi, biroq aniq ifoda etishga qiynaladi; savollarga javob berishda aniqlik va to‘liqlik yetishmaydi; materiallarni taqdim etishda ayrim xatoliklarga yo‘l qo‘yadi; kommunikatsiya jarayonida qiyinchilik sezadi.
S	3,0-3,29	60-65		asosiy materiallarni biladi, biroq aniq ifoda etishga qiynaladi; savollarga javob berishda aniqlik va to‘liqlik yetishmaydi; materiallarni taqdim etishda ayrim xatoliklarga yo‘l qo‘yadi;
F	3,0 dan kam	59 dan kam	Qoniqarsiz	materiallarni o‘zlashtirmagan; savollarga javob bera olmaydi; mashg‘ulotlarda ishtirok etmaydi.

